

Workshop coalitie-onderhandelingen 10 februari 2010, Amersfoort.

Samenvatting van twee workshops.

**Met Ernst Haitzma, Liesbeth Tettero en Desiree Schmalschläger,
o.l.v. Elisabeth van den Hoogen.**

In de workshop staat het uitwisselen van ervaringen centraal. Het is geen lesje Staatsrecht. Er zijn namelijk geen wetten over coalitieonderhandelingen, er is geen dwingend staatsrecht, er zijn geen eeuwenoude spelregels en er is zelfs geen gewoonrecht waar je een juridische beroep op kunt doen. De workshop gaat dan ook over de verschillende keuzes die je straks hebt als politicus, als je de grootste bent geworden bij de gemeenteraadsverkiezingen of juist wat kleiner. Wie zit er straks aan de onderhandelingstafel? Doe je alles in de openbaarheid, wat zijn de voor- en nadelen? Wat is (mogelijk) de rol van de burgemeester, de griffier en de gemeentesecretaris.

„Eigenlijk zijn de onderhandelingen al begonnen,” zegt Ernst Haitzma. „In de weken voor de verkiezingen zijn partijen al bezig om elkaar af te tasten over een mogelijk te vormen coalitie.” Een hint voor de nieuwelingen, zegt hij lachend: „Ga nu al naar alle verkiezingsdebatten en drink vooral een borrel met de gevestigde partijen. Want persoonlijke verhoudingen zijn van groot belang.” Ernst Haitzma is oud-wethouder voor het CDA in Utrecht, oud-burgemeester van Amerongen en werd vier jaar geleden gevraagd als informateur bij de coalitieonderhandelingen van De Ronde Venen. Een informateur voert alle gesprekken met de partijen, inventariseert de wensen en mogelijkheden en geeft dan aan wie er uiteindelijk naar de volgende ronde gaan. „Ik vroeg onder andere welke coalitie men voor zich zag. En tactisch vond ik het wel aardig dat een heel kleine partij aangaf het college vaker te zullen steunen als een paar van hun wensen mee werden genomen in het college-akkoord.”

Informateur van buiten

Een informateur van buiten halen heeft een paar voordelen, volgens Haitzma. „Je kan de lijsttrekker van de grootste partij kiezen als informateur, dat gebeurt vaak. Maar die zit er wel met een bepaald belang. Het voordeel van iemand van buiten is de objectiviteit. Zo hadden ze mij gevraagd in De Ronde Venen omdat er uit de vorige onderhandelingsronde nog wat oud zeer was blijven hangen. Daardoor was er onderling wantrouwen.” Maar als je van buiten de gemeente komt, weet je dan wel voldoende wat er leeft en waar de spanningen zitten, vraagt een deelnemer aan de workshop. „Ik heb me goed ingelezen,” zegt Haitzma. „En ik ben gaan praten met de burgemeester, de griffier en de gemeentesecretaris, om een goed beeld te krijgen van de belangrijkste kwesties.” Haitzma heeft vervolgens met alle partijen een apart gesprek gevoerd. „Ik vroeg twee vaste mensen per partij. Anders krijg je een Poolse landdag. En ze moesten een lijstje van vijf van hun prioriteiten meenemen.” Haitzma voerde met een enkele partij nog een tweede gesprek. „Als ik het gevoel had dat er nog wat meer achter hun verhaal zat, wat cruciaal kon zijn voor de rest van de formatie, dan nodigde ik ze nog een keer uit. Dat werkte goed. Elke onderhandelaar is natuurlijk anders: de een legt gelijk al zijn kaarten op tafel, de ander houdt liever nog wat achter, dat moet je dan wel aanvoelen als informateur. Of je test in zo'n gesprek of ze nog steeds zo stoer zijn als in het eerste gesprek. Dan weet je of een punt alsnog tot een breuk kan leiden. ”

In De Bilt was Desiree Schmalschläger in 2006 de lijsttrekker van de grootste partij (GroenLinks/PvdA, in De Bilt is dat een combinatiepartij) en de andere partijen hadden vertrouwen in haar, dus werd ze de informateur. Samen overigens met Herman Mittendorff

(PvdA-tak). Ze heeft ook de formateursrol, in het tweede deel van het proces, op zich genomen. „De grootste begint met de onderhandelingen. Dat is geen wet inderdaad, dat hadden we met de partijen zo afgesproken.” Ze heeft niet alleen met alle partijen een gesprek gevoerd, ook weer twee per fractie, maar ook nog eens burgers en instellingen uitgenodigd om hun inbreng te leveren. „Het voelde als een feestje, zoveel betrokken mensen, echt een geslaagd idee.” Natuurlijk ben je te laat als je die instellingen dan pas voor het eerst ziet, zegt Schmalschlager, maar het kan goed werken als ze toch nog eens hun input kunnen leveren voordat je het collegeprogramma gaat schrijven.

De tip van Schmalschlager is: weet als fractie goed en ruim van te voren wat je breekpunten zijn, de ononderhandelbare punten, maar weet ook wat de breekpunten van de andere partijen zijn. En gun elkaar ook wat.

In Maarssen is het vier jaar geleden heel anders gelopen, vertelt Liesbeth Tettero van GroenLinks. Een jaar voor de verkiezingen was er namelijk al een Manifest gepubliceerd met een paar andere partijen (PvdA en Maarssen 2000), als statement in een zeer rumoerige tijd. „Dus we hadden eigenlijk al een jaar een ‘coalitie’. Toch kwam in de echte coalitieonderhandelingen na de verkiezingen het CDA er ineens bij.”

Kandidaat-wethouder als onderhandelaar.

GroenLinks haalde in Maarssen in 2006 twee zetels. De PvdA werd de grootste met 9 zetels. „En het gevaar is dan dat je toch wat arrogant wordt, ook in de onderhandelingen.” Tettero vertelt dat GroenLinks zich in de onderhandelingen bepaald niet zomaar gewonnen gaf. „Op een breekpunt voor ons dreigde ik onze partij terug te trekken.” Het is uiteindelijk goed gekomen, GroenLinks leverde 1 wethouder. Maar Liesbeth Tettero onderhandelde namens haar partij samen met een kandidaat-wethouder. En ze vraagt zich af of dat een goed idee is, een kandidaat-wethouder meenemen aan tafel. „Het kan zo zijn dat zo iemand sneller een punt toegeeft, omdat hij graag wethouder wil worden.” Er kan ook een heel ander nadeel zijn, zegt Tettero: „Als een kandidaat-wethouder mee onderhandelt en dat op het scherpst van de snede doet, kan dat schadelijk zijn voor zijn positie in een toekomstig college.

Ook Desiree Schmalschlager vindt het geen goed idee om de kandidaat-wethouder mee te laten onderhandelen. Maar volgens Ernst Haitsma wordt iemand die te veel toegeeft als het goed is vanzelf teruggefloten door zijn fractie.

Past een burgemeester aan tafel? Nee, zeggen ze alle drie. Al heeft Haitsma dus wel een oriënterend gesprek gevoerd met de burgemeester. En af en toe hield hij de burgemeester met 1 zinnetje op de hoogte van de voortgang, maar meer niet. „De onderhandelingen zijn nu eenmaal een politiek proces,” zegt Tettero. „En als er besluiten vallen over zijn portefeuille, moet hij of zij dat gewoon uitvoeren.”

Griffier en gemeentesecretaris.

Welke rol kunnen de griffier en de gemeentesecretaris hebben? Vooral de griffier kan een ondersteunende rol hebben, aldus Ernst Haitsma. Zoals zorgen voor de uitnodigingen, de notulen, agenda's. Hij vindt dat gemeentesecretaris er niet bij betrokken hoort te worden. „Die kan aangeven of iets uitvoerbaar is of niet, dat gaat te ver, ik vind het een te indringende rol.” Schmalschlager ziet juist wel een rol voor de gemeentesecretaris. Ze heeft hem en een paar afdelingshoofden in het formatiedeel uitgenodigd om te praten over uitvoerbaarheid van de wensen, maar ook over de lijken in de kast. Dat is haar goed bevallen. Zelf trok ze nog een ex-griffier van buiten aan om haar te begeleiden in het formatieproces. „Je hebt als formateur best een eenzame positie. Deze man hielp me door het proces heen en door zijn ervaring kon hij ook aangeven wat ik van ambtenaren kon vragen.”

Over de openbaarheid van het proces zijn ze alle drie ook helder. „Doe alles besloten. Anders krijg je toch achterkamertjes en de openbare onderhandelingen worden dan een

toneelstukje,” zegt Tettero. „En als bijvoorbeeld de leden van je partijen willen weten hoe hard je voor je punten geknokt hebt en waarom je punten hebt ingeleverd, dan kunnen ze je alsnog om verantwoording vragen.” Haitsma had na twee weken zijn werk klaar als informateur. En het advies presenteerde hij in de raadszaal, openbaar dus, waarmee het daarna officieel de formatieronde inging. De verslagen maakte hij ook openbaar. „Maar dat waren wel objectieve verslagen, de emoties zijn er uit gelaten.”